

- Problémy životního prostředí nelze řešit jen technickými prostředky, je třeba změnit základní filozofii lidského chování, musíme změnit lidské hodnoty a priority jednání.

Tato etická dimenze odlišovala Dobříšskou konferenci od všech ostatních jednání tohoto druhu a navodila tehdy velice příjemnou a vstřícnou atmosféru. Naděje, které se k obnově životního prostředí upínaly, pak byly v základu mnoha závazků a budoucích činů.

* * *

P. Šremer: Josef Vavroušek vytýčil na konferenci tři zásadní cíle: (1) Příspěvek k vytvoření budoucího evropského systému ochrany a tvorby životního prostředí jako součásti světového systému. To se konferenci podařilo až překvapivě. (2) Vytvořit program životního prostředí pro Evropu. Takový program byl vytvořen, další pokračování je nyní obtížné, probíhá daleko více na úrovni členských států EU. (3) Hledat lidské hodnoty pro dosažení harmonie mezi lidstvem a přírodou. Na konferenci o této základní otázce bylo diskutováno za účasti předních filosofů, pak však na úrovni ministerských konferencí k pokračování nedošlo, jak zmiňují již kolegové. To je tedy největší nesplněná výzva z konference směrem do budoucnosti.

Literatura

- Dlouhá, J.: Životní prostředí pro Evropu. *Envigogika* 2007, 2, 1. (<http://envigogika.cuni.cz/index.php/77>)
- Environmental Ethics (Background Materials of the Dobris Ministerial Conference 1991). *Envigogika*, 2007, 2, 1. (<http://envigogika.cuni.cz/index.php/en/598>)
- Hlaváček, J. (ed.): Proces Životní prostředí pro Evropu: úspěchy a výzvy. 1. vyd., Praha : Ministerstvo životního prostředí, 2009, 270 s.
- Huba, M., Nováček, P., Růžička, T., Rynda, I., Šimice, R. (eds.): Josef Vavroušek. Na cestě k trvalé udržitelnosti. In: Sborník k nedožitým 60. narozeninám. Brno : Nadace Partnerství a ZO ČSOP Veronica, 2005, 95 s.
- Šremer, P.: Dobříšská konference Životní prostředí pro Evropu. *Životné prostredie*, 2007, 41, 4, s. 199 – 202.

RNDr. Jana Dlouhá, Ph.D. jana.dlouha@czp.cuni.cz
Ing. Jiří Dlouhý, jiri.dlouhy@czp.cuni.cz
Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, José Martího 2, 162 00 Praha
RNDr. Jan Kára, jan_kara@mzv.cz
Ministerstvo zahraničí ČR, Loretánské náměstí 101/5, 118 00 Praha
prom. biol. Pavel Šremer, sremer@seznam.cz
Praha

Deklarace závislosti

Vedeni obavou o zachování perspektivy lidstva vyjadřujeme znepokojení nad tím, jak současná globalizující se kultura (civilizace) svou expanzí destruuje Zemi a ničí předpoklady pro život budoucích generací. Země člověku nepatří a člověk není přírodě nadřazen. Přesto dnes naše kultura nevratně pustoší velkolepé, miliardy let se formující dílo přirozené pozemské evoluce. Vyčerpává neobnovitelný přírodní kapitál Země, hubí miliony let staré organismy, rozsáhlé ekosystémy a rozvrací globální systém života. Likviduje přírodní podmínky, jež stály u zrodu člověka a s nimiž jsme dosud biologicky sourodí. Je načase přestat se samolibým obdivem ke všemu lidskému a kulturnímu, a naopak šířit obdiv a pokoru před fascinující evoluční uspořádaností Země, která je jediným možným hostitelským systémem kultury. Kořistnický přístup k přírodě, který byl kdysi užitečný pro rychlou expanzi lokálních kultur ve zdravé biosféře, musíme v éře globalizované kultury opustit. Žádný biologický druh, včetně člověka, který vytvořil kulturu, není s to si podrobit přírodu. Genomy biologických druhů jsou nepatrným zlomkem evoluční moudrosti života a ani naše teoretické vědění nemůže

pochopit jeho komplexitu. Kolébkou, domovem i hrozbem člověka je biosféra, již se i lidská kultura musí podřídit.

Pokud nezmírníme konflikt protipřírodní kultury se Zemí, bude se obyvatelnost naší planety zhoršovat a celý lidský druh může vlastní vinou předčasně vyhynout. Ústředním motivem obecných intelektuálních úvah, jímž byl v antice údiv, ve středověku pokora a v novověku pochybnost, se nyní stává obava. Nové evolučně ontologické pochopení světa nás proto vyzývá, abychom uznali nepodmíněnou hodnotu přírody a na přírodě závislou, pouze instrumentální hodnotu kultury.

V souladu s výše řečeným zdůrazňujeme, že:

1. Pouze biosféra jako celek je nejmenším relativně autonomním systémem schopným dlouhodobého vývoje v čase. Všechny její subsystémy, jedinci, populace, biocenózy i kultura jsou dočasné a nesamostatné, existenčně závislé na tvořivosti a prosperitě biotického celku. Dokonce i harmonická výchova našich dětí předpokládá – vedle biologické matky – přítomnost neosobní matky přírody.

2. Příroda je obsažena nejen v našem vnějším prostředí, ale i v každém z nás. Jsme jedním z mnoha evolučně vzniklých a s biosférou dokonale sladěných druhů planety Země. Víme však i to, že jsme druhem výjimečným, jediným, který vytvořil kulturu, neboť v souladu se svým genomem zapálil ještě jednu evoluci, opoziční evoluci kulturní.
3. Kdysi nenápadná kulturní evoluce svou kořistnickou orientací, maskovanou blahobytem a šířením spotřební techniky, ohrožuje lidskou budoucnost. Kultura totiž není ani kultivace přírody, ani pokračování její evoluce jinými prostředky. Je umělým fyzickým systémem s vlastní vnitřní informací, již ale není informace genetická, nýbrž lidská kultura duchovní.
4. Duchovní kultura, pomyslný genom kulturního systému, není ovšem tak úchvatná a vznešená, jak se nám zdálo. Protože kořeny v lidském genomu a její dílčí složky dosud podléhají kořistnickému duchovnímu základu starých kultur, je druhově sobecká, omezená, krátkozraká. Pomáhá rozšiřovat kulturní systém, který planetu nenapravitelně pustoší.
5. Zejména v posledních třech stoletích jsme podlehli pokušení přednostně rozvíjet takové lidské schopnosti a síly, které produkují růst materiálního bohatství a světské moci nad lidmi i přírodou: chladnou symbolickou komunikaci, dílčí vědeckou racionalitu, ekonomickou kalkulaci. Výsledkem je globální, reprodukci přírody nepřizpůsobená technosféra.
6. V relativně krátké době jsme vyplenili snadno dostupné přírodní bohatství, zejména lesy, rudy a tekutá fosilní paliva. Planetárního rozšíření technicky rozvinuté kultury jsme ovšem dosáhli jen za cenu obsazení Země pro sebe; za cenu jejího poškození pro jiné živé systémy. Prostřednictvím nynější kultury jsme jedinou příčinou hromadného vymírání biologických druhů. Dokonce i my jsme druhem ohroženým vlastní kulturou.
7. Protože v celém kosmu platí zákon zachování látky a energie, kulturní bytí může vznikat jen rozbíjením struktury staršího bytí přirozeného. Rozšiřováním umělého kulturního bytí nebezpečně ubývá bytí přirozené, zaniká původní přirozená uspořádanost Země, s níž evoluce sladila i lidský organismus. Kulturní bytí, které nevzniká přirozenou pozitivní destrukcí přírody, nýbrž technickou destrukcí negativní, je nesvébytné a pomíjivé, s člověkem evolučně sladěné není. Příroda je nemůže ani začlenit, ani jeho evoluci bez člověka podporovat.
8. Kořistnický duchovní základ kultury (predátorské paradigma) šířený dnešní vědou, vzděláním a politikou je třeba nahradit vztahem respektu a úcty

k přírodě, biofilním duchovním paradigmatickým. Nekončící politické spory o správnost pravicové či levicové orientace politiky zastírají vážnost konfliktu kultury se Zemí, lidskou biologickou stálost a závislost na přírodě. Brání prosazení obratu kultury k její spolupráci s přírodou.

9. Zdá se, že přirozená evoluce také u člověka testuje zdařilost jeho biologické evoluční konstrukce. Testuje ji ovšem nepřímou, prostřednictvím lidského díla, tj. slučitelnosti funkcí i těla kultury s biosférou. Kulturní systém, který překročí pomyslnou mez přípustné zátěže Země, který bude příliš rozsáhlý a protipřírodní, nezávisle na své technické a informační úrovni spolu s člověkem nevyhnutelně zanikne.
10. Hostitelský systém Země může cizorodý kulturní systém tolerovat a dlouhodobě žít pouze za předpokladu, že také neživý systém kultury včas dosáhne zralosti, že bude, tak jako biosféra, růst jen kvalitativně. A to znamená záměrně přiblížit výměnu látek nynější kultury, nepřizpůsobenou přírodě, látkové výměně živých systémů. Jinak zbytečně brzy vyčerpáme přírodní suroviny a paliva, zamoříme planetu přírodě cizorodými odpady a produkty kultury.
11. V situaci, kdy nelze prokázat ani somatické, ani psychické zdokonalování člověka kulturou, nemůže být smyslem kultury pouhý růst výroby a spotřeby, pomyslný užitek, který neumíme definovat. Nemůže jím být problematický zisk, který neumíme spravedlivě rozdělit. Musí jím být zdraví a blaho lidí uvnitř zdravé biosféry. I když máme přirozené právo žít a přiměřeně se realizovat, tj. vytvářet a rozvíjet kulturu, její nynější útočnou strategii musíme korigovat. Pro blízkou i vzdálenou budoucnost potřebujeme zdravou a obyvatelnou Zemi.

Vyzýváme veřejnost k novému pochopení vztahu přírody a kultury, k opatrnosti před širšími a vzdálenějšími důsledky expanze lidského díla. Protipřírodní kultura sice pro technicky vyspělou část lidstva přináší dříve neznámý blahobyt, ale neodstraňuje chudobu, války, násilí a nerovnost. Ve svém celku působí jako nejmohutnější destruktivní síla Země. Čím více dnes globálně spolupracujeme, tím více přírodě ubližujeme. Protože kultura ničí to, co jsme nevytvořili, může zničit i všechno to, co vytváříme. Dnešní kulturu můžeme Zemi a lidské biologické podstatě přizpůsobit pouze tak, že k ní přistoupíme jako k umělé nebiologické struktuře s neadekvátní vnitřní informací. Biofilní přestavba kultury, která nás očekává, je proto výzvou pro všechny odpovědné lidi planety: pro vědce, politiky i řadové občany. Myslete, jednejte a rozhodujte s vědomím, že Země je jedinou obydlí planetou v dosud poznaném vesmíru,

že je vzácným vesmírným originálem, který nás i kulturu přesahuje a který nemáme právo zrušit. Vraťme Zemi její posvátnost, její přehlíženou evoluční a informační hodnotu, její člověku nadřazenou subjektivitu. Vytvořili jsme sice mohutné technické prostředky a rozvinuté informační sítě, ale ztracenou přirozenou uspořádanost neživých i živých forem už ani přirozená evoluce znovu nevytvoří. Chceme-li na Zemi přežít, musíme přírodě včas moudře ustoupit. Epocha symbiózy kultury s přírodou leží dosud před námi.

Každým nadechnutím, každým douškem vody, každým soustem závisíme na zdravé, nezamořené Zemi.

Josef Šmajs a kolektiv

Na formulaci textu spolupracovali: Antonín Bajaja, Bohuslav Binka, Petr Blahut, Etela Farkašová, Milena Fucimanová, František Houdek, Vladimír Choluj, Petr Jemenka, Ivan Klíma, Aleš Máchal, Vratislav Moudr, Gustav Rosa, Jiří Sedlák, Zuzana Škorpíková, Jan Šmarda, Gerlinda Šmausová, Marek Timko, Pavel Trpák, Emil Višňovský

Prof. PhDr. Ing. Josef Šmajs, CSc., smajs@econ.muni.cz
Katedra podnikového hospodářství Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity, Lipová 41a, 602 00 Brno

Budoucnost už není, co bývala

Mnohá přání se člověku splní. Možná trochu jinak a jindy, než si představoval, ale přesto se smělé sny stávají skutečností. Jak po druhé světové válce napsal skotský horolezec a spisovatel W. H. Murray: *Pokud jde o jakýkoliv iniciativní čin, existuje jedna elementární pravda – a nesčetné myšlenky a skvělé plány se nerealizovaly, protože se o ní nevědělo. Ve chvíli kdy se zcela závazně rozhodneme, vykročí i Prozřetelnost naším směrem.*

Zakladatel Římského klubu, Aurelio Peccei, měl dlouhá léta také sen – dát dohromady řadu vynikajících osobností z oblasti vědy, podnikání, politiky a umění, kteří by se systematicky zabývali různými globálními trendy, které mají potenciál významně ovlivnit vývoj národů i směřování celého lidstva.

Dlouho to byl jen sen, protože A. Peccei byl významným manažerem jedné automobilové společnosti, který pracoval v různých zemích světa a byl časově značně vytížen. Nikdy se však svého snu nevzdal a když odcházel do důchodu, dostal od své společnosti a dalšího automobilového koncernu značnou finanční částku, která mu umožnila proměnit jeho vizi ve skutečnost. Tak byl v roce 1968 založen Římský klub. Jeho zrod i počátky A. Peccei zajímavě popsal v autobiograficky laděné knížce *Lidská kvalita*.

Římský klub má od svého zrodu až dodnes jen okolo stovky členů, byť tento limit nikde ve stanovách uveden není a jde jen o neformální pravidlo. Z bývalého Československa byla jeho členem jediná osobnost – Václav Havel. V mnoha zemích, včetně České republiky a Slovenské republiky, však existují národní asociace Římského klubu, tam může vstoupit každý vážný uchazeč, kterého doporučí alespoň dva stávající členové.

Římský klub sám nepřipravuje odborné zprávy, ale zadává si jejich vypracování. Proto např. první zpráva,

Limity růstu, má správný podtitul *zpráva Římskému klubu*, nikoliv *zpráva Římského klubu*.

První a bezesporu nejslavnější je první zpráva *Limity růstu*, vydaná v roce 1972. Připravili ji Dennis a Donella Meadowsovi společně s Jorgenem Randemsem. Z dnešního pohledu velmi jednoduchý matematický model zkoumal pět hlavních světových trendů: zrychlující se industrializaci, populační růst, potravinový problém, vyčerpání neobnovitelných zdrojů a zhoršování kvality životního prostředí. Pro všechny zkoumané trendy byla charakteristická exponenciální křivka. Exponenciální růst v prostorově ohraničené biosféře však nemůže trvat nekonečně dlouho, dříve či později narazíme na tzv. limity růstu. Autoři tak v roce 1972 např. předpovídali vyčerpání ropy za 31 let. To se nestalo z pěti důvodů:

- byla objevena a otevřena nová ložiska ropy a dalších surovin;
- byly vyvinuty úspornější technologie;
- poměrně rychle se rozvíjela recyklace (např. recyklací hliníku se ušetří přes 90 % energie oproti tomu, když se hliník vyrábí z bauxitu);
- došlo k substituci některých zdrojů za jiné, dostupnější (např. měď byla u telekomunikačních kabelů nahrazena optickými vlákny);
- rozvinuté země do značné míry již svoji základní infrastrukturu vybudovaly a nyní ji hlavně udržují, což není tak surovinově a energeticky náročné.

Obecně vzato však varování o dlouhodobé neudržitelnosti exponenciálního růstu v omezeném prostoru a s omezenými zdroji platí. Jako řešení autoři zprávy navrhovali tzv. nulový růst světového hospodářství, což nebylo a není reálné, a domnívám se, že ani správné. Znamenalo by to odsoudit dnešní rozvojové země k věčné chudobě,